

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Τμήμα Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών

**Τροποποιήσεις του σώματος προς άρθρωση ταυτότητας: μια
φωτογραφική διερεύνηση**

**Body modifications towards articulating an identity: a
photographic investigation**

«Πτυχιακή Εργασία»

Παναγιώτα Σαρέλλα

AM 13086

Επιβλέπων: Βασίλειος Κάντας, ακαδημαϊκός υπότροφος

Αθήνα, Μάρτιος 2023

Τα μέλη της Επιτροπής Εξέτασης Πτυχιακής Εργασίας:

Βασίλειος Κάντας

Ευαγγελία Κατσαίτη

Γεώργιος Μαχιάς

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Παναγιώτα Σαρέλλα του Χρήστου με αριθμό μητρώου 13086 φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού του τμήματος Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα Βασίλειο Κάντα, ακαδημαϊκό υπότροφο του τμήματος Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών, που με βοήθησε σε όλη την διάρκεια της εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας. Η πίστη του και η στήριξή του ήταν πολύ σημαντική για εμένα και θα είμαι πάντα ευγνώμων. Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω όλα τα μοντέλα και τους φίλους μου, που όχι μόνο πόζαραν αλλά και άκουγαν τις ανησυχίες μου, με συμβούλευαν και με στήριξαν με πολύ αγάπη.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Body modifications ή οι σωματικές τροποποιήσεις είναι μια μεγάλη κατηγορία στην οποία υπάγονται τατουάζ, πέρσινγκ, ασυνήθιστο χρώμα μαλλιών και γενικότερα “μόνιμες” αλλαγές τις οποίες κάνει ένα άτομο στο σώμα του. Στην πτυχιακή εργασία που ακολουθεί θα συζητηθεί η αναπαράσταση σωμάτων που σχετίζονται με τέτοιες επιλογές, η φωτογραφική τους απεικόνιση μέσω πορτρέτου περιβάλλοντος χώρου στην σύγχρονη φωτογραφική πρακτική και θα προταθεί μια μέθοδος διεκπεραίωσης πορτραίτου μιας ομάδας νεαρών ατόμων με την οποία συνεργάστηκα για να παράξω μια ενότητα φωτογραφιών.

Λέξεις κλειδιά: Body Modifications, τατουάζ, πέρσινγκ, εικόνα του εαυτού

ABSTRACT

Body modifications are a large category that includes tattoos, piercings, unusual hair color and generally "permanent" changes that persons do to their bodies. The dissertation that follows will discuss the representation of bodies associated with such choices, their photographic depiction through ambient portraiture in contemporary photographic practice, and it will propose a method of processing portraits of a group of young people I worked with to produce a unit of photographs.

Key words: Body Modifications, tattoos, piercings, self image, identity

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	2-4
2. Body modification.....	5-9
3. Φωτογραφικό πορτρέτο.....	10-13
3.1 Φωτογραφικό πορτρέτο περιβάλλοντος χώρου.....	14-17
3.2 Ο ρόλος του φωτογράφου πορτρέτου.....	18-19
3.3 Τέσσερις φωτογραφικές πρακτικές ως μελέτες περίπτωσης διαφορετικών στόχων πορτρέτου	
3.3.1 Cindy Sherman: Αυτοπορτρέτο με επιτέλεση ρόλων.....	20-23
3.3.2 Harris Nukem: Πλάσιμο πεπιοθήσεων.....	24-27
3.3.3 Mark Leaven: Ημιντοκουμενταρίστικη, αφηγηματική καταγραφή.....	27-29
3.3.4 Diana Arbus: Επιλέγοντας το αλλόκοτο, ως καθρέφτισμα της φωτογράφου.....	30-33
4. Παραγωγή των εικόνων μου.....	34-39
5. Επίλογος.....	40-41
6. Βιβλιογραφία.....	42-43
7. <i>Urban Heroes</i>	44-57

1. Εισαγωγή

*Αυτό που με καθορίζει, στο πιο βαθύ επίπεδο, στο ορατό,
είναι το βλέμμα που είναι έξω.*

*Είναι μέσα από το βλέμμα που εισέρχομαι στο φως και είναι από το βλέμμα
που λαμβάνω τα αποτελέσματά του.*

*Ως εκ τούτου προκύπτει ότι το βλέμμα είναι το όργανο μέσω του οποίου
ενσαρκώνεται το φως και μέσω του οποίου —αν μου επιτρέπετε να
χρησιμοποιήσω μια λέξη, όπως κάνω συχνά, σε κατακερματισμένη μορφή—
φωτογραφίζομαι.*

Jacques Lacan, Book XI

Και τα σώματα είναι μπροστά σε οθόνες.

The Invisible Committee

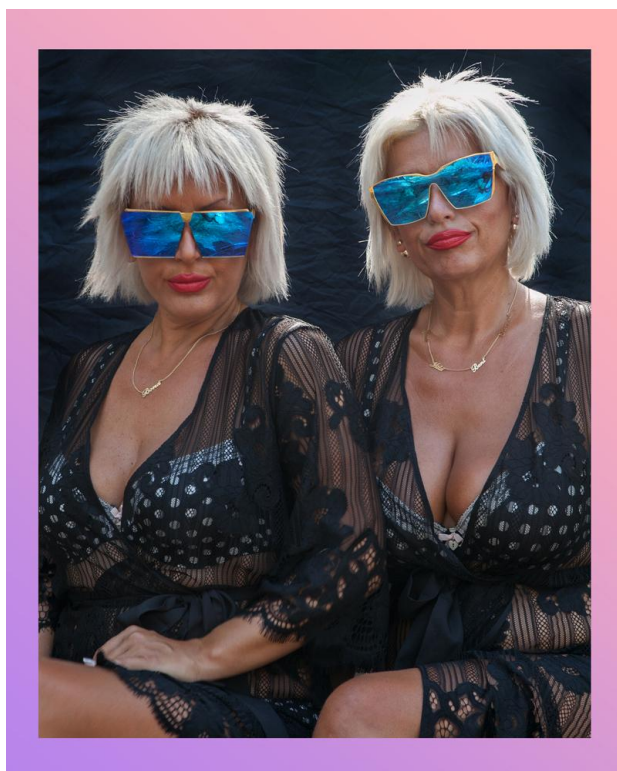
Σε αυτήν την πτυχιακή εργασία θα συζητηθεί η ρητορική της φωτογραφικής απεικόνισης της ανθρώπινης φιγούρας, κάποιων ατόμων που επεμβαίνουν στην εξωτερική τους εμφάνιση με μόνιμες τροποποιήσεις (tattoos, piercings, εμφυτεύματα, μαλλιά κ.α). Επίσης η σημασία που αυτές προσδίδουν στα άτομα που τα υιοθετούν και το πως αυτές οι τεχνικές επέμβασης χρησιμοποιούνται με πρόσχημα -μα και κινητήριο δύναμη- την ελευθερία της προσωπικής έκφρασης προς δόμηση της ταυτότητας των ατόμων αυτών. Ειδικότερα τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση στον αριθμό των ανθρώπων που επιλέγουν να προβούν σε κάποια σωματική τροποποίηση. Είναι μήπως οι απαιτήσεις των εποχών; μια μόδα που απαιτεί να την ακολουθήσεις; η ανάγκη ένταξης του ατόμου σε κάποια ομάδα; Μοιάζει να είναι ένα θέμα που ακολουθείται από ένα στίγμα, καθώς οι παρατηρητές τους τείνουν να θέλουν να αποδώσουν μια εξήγηση σε αυτά. Μήπως ωστόσο κάποια πράγματα παρερμηνεύονται μέσα στην αγωνία του γιατί άραγε μια τέτοια μετατροπή της εικόνας τους να συμβαίνει;

Καθώς το συγκεκριμένο θέμα προκαλεί μεγάλο ενδιαφέρον και προσωπικά θαυμάζω την μορφή τέχνης του τατουάζ, όπως και της ασυνήθιστης αμφίεσης γενικότερα, το θεώρησα ευκαιρία να μελετήσω βαθύτερα την πεποίθηση και στάση ζωής που μπορεί οι μετατροπές αυτές να υποθάλλουν. Τόσο θεωρητικά, μέσω κειμένων για τις μεταλλαγές του σώματος, μα και πρακτικά, αναζητώντας να φωτογραφίσω τέτοια άτομα, γνωρίζοντας έτσι συνάμα και τις δικές τους συγκεκριμένες αντιλήψεις τους περί του θέματος. Δίνω έμφαση και υποστηρίζω συνειδητά στην φωτογραφική μου πρακτική τον αυτοπροσδιορισμό της ταυτότητάς τους, μέσω αποφυγής ελέγχου των παραμέτρων λήψης της εικόνας τους –φόντο, συνοδευτικά αντικείμενα, πόζα- θέλοντας να διατηρηθεί η αίσθηση του εαυτού τους χωρίς την προσωπική μου παρέμβαση στην έκφραση τους.

Στο γνωστό δοκίμιο για την Φωτογραφία *Camera Lucida*, ο Roland Barthes περιγράφει τη στιγμή όταν κάποιος στέκεται μπροστά στη φωτογραφική μηχανή πριν από την απελευθέρωση του κλείστρου: "Η φωτογραφία (αυτή που σκοπεύω) αντιπροσωπεύει εκείνη την πολύ λεπτή στιγμή που, για να πω την αλήθεια, δεν είμαι ούτε ούτε υποκείμενο ούτε αντικείμενο, αλλά ένα υποκείμενο που αισθάνεται ότι γίνεται αντικείμενο" (Barthes, 1981: 26)

Έχω ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε αυτή την ιδιαίτερη, λεπτή στιγμή που το υποκείμενο γίνεται αντικείμενο για τον εαυτό του. Θεωρώ πως αποτελεί μια στιγμή “φαντασίωσης και πρόβλεψης του αντικειμένου στο γίνεσθαί του” (McLaughlin, 2021: 115).

Όσο αναφορά το πρακτικό μέρος της εργασίας αυτής, η φωτογραφική προσέγγιση του θέματος γίνεται μέσω πορτρέτων περιβάλλοντος χώρου, φροντίζοντας την παραγωγή μιας όσο πιο ρεαλιστικής εικόνας ως προς την ταυτότητα των πορτρετιζόμενων. Συμπεριλαμβάνει διάφορα στυλ ατόμων, τα οποία τα υιοθέτησαν οι πορτρετιζόμενοι ως προς την εμφάνισή τους. Η εργασία μου, παρατηρώντας τις επιτελέσεις των πορτρετιζόμενων, εξετάζει το πως αυτά συνδέονται με την προσωπικότητά τους γενικότερα. Το τατουάζ κυριαρχεί στις εικόνες μου ως body modification εργαλείο, ωστόσο και τα piercings και τα ασυνήθιστα μαλλιά έδρασαν ως εξίσου σημαντικά σημεία περιεχομένου των φωτογραφικών μου εικόνων.

Anna Ehrenstein, from *tales of lipstick*, #15, 2018

2. Ιστορία του tattoo - Body Modification

Σε όλη την ιστορία της ανθρώπινης ύπαρξης το μόνο πράγμα που έχει παραμείνει αναλλοίωτο είναι το ανθρώπινο σώμα. Το σώμα είναι ο κύριος τρόπος νόησης του κόσμου, είναι το πρώτο εργαλείο στην αυτοέκφραση- είναι το κλουβί της υγείας μας. Η επιβίωση και οι σωματικές ικανότητες εξαρτώνται από εκείνο. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι άνθρωποι δίνουν πάντα τόσο μεγάλη προσοχή στο σώμα και στα διάφορα θέματά του. Εκτός από τις βιολογικές και φυσιολογικές πτυχές, το σώμα κατέχει επίσης έναν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική αλληλεπίδραση. Χάρη στο σώμα τους οι άνθρωποι είναι σε θέση να δείξουν αν ανήκουν σε ορισμένη κοινωνική ομάδα, κατάσταση ή και επάγγελμα. Οι διαφορές έκφρασης δημιουργούνται από τις τροποποιήσεις των σωμάτων με διαφορετικούς τρόπους. Οι παραδόσεις των σωματικών αυτών τροποποιήσεων περνάνε μέσα από κουλτούρες και εποχές και διαμορφώνουν τόσο την ταυτότητα των ανθρώπων όσο και την ιστορία του κόσμου. (Shevchenko, 2018)

Όλοι οι άνθρωποι υφίστανται σωματική μεταμόρφωση ως μέρος του γίνεσθαι και της ύπαρξης με άλλα σώματα στον υλικό και κοινωνικό κόσμο. Το σώμα είναι η διασταύρωση μεταξύ εαυτού και κοινωνίας- είναι ένα μέσο μέσω του οποίου διαπραγματευόμαστε τη ζωή- και ένας μεταφορέας προσωπικών και κοινωνικών νοημάτων. Ως ταυτόχρονη βιολογική και πολιτισμική οντότητα, το σώμα μας υποκύπτει αμέσως σε μια διαδικασία τροποποίησης κατά τη γέννηση, η οποία τελειώνει όταν η σαρκική νέκρωση τελικά μας προδίδει. Κατά τη διάρκεια της ζωής, το σώμα μας αναπτύσσεται (για παράδειγμα, σε ύψος, μυϊκή μάζα, σωματική και πνευματική επιδεξιότητα) και αναπόφευκτα φθίνει, υποφέροντας από τραυματισμούς, απρόβλεπτες βλάβες και δυσλειτουργίες. Το ανθρώπινο σώμα είναι ένα όχημα απεριόριστης ευχαρίστησης και αδιανόητου πόνου και απέχθειας. Ενώ οι σωματικές διεργασίες και εμπειρίες όπως η γήρανση, η ασθένεια και ο θάνατος είναι καθολικές, η κατανόηση αυτών των διεργασιών και εμπειριών εξαρτάται από το άτομο και το πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο ζούμε. Όλο και περισσότερο, στη νεοφιλελεύθερη Δύση θεωρείται ότι είμαστε υπεύθυνοι για το τι συμβαίνει στο σώμα μας, ιδίως όσον αφορά την υγεία και την ομορφιά (η οποία θα

μπορούσε να περιγραφεί ως η οπτική απόδειξη της ευεξίας) ανεξάρτητα από την πρόσβαση σε πόρους και τα επίπεδα ευκαιριών -ιδιαίτερα σε και τεχνολογικά εκσυγχρονισμένες χώρες.

Anna Ehrenstein, from *tales of lipstick*, #4, 2018

Διαπολιτισμικά και σε όλη την προϊστορία και την ιστορία, οι άνθρωποι συμμετείχαν σε παροδικές ή μόνιμες σωματικές τροποποιήσεις για διάφορους λόγους. Ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι τροποποιούν τα σώματα - το πού, τι και πότε - χαρακτηρίζει τους ανθρώπους ως άτομα και τα ταυτίζει με μεγάλες ομάδες. Ενώ υπάρχουν πολλά κοινά και άμεσα ορατά παροδικά σημάδια που μεταφέρουν το σώμα/τον εαυτό στους άλλους - το χτένισμα, τα ρούχα και τα κοσμήματα - οι άνθρωποι έλκονται επίσης από τις μόνιμες τροποποιήσεις του σώματος.

Η έρευνα των κοινωνικών επιστημών αποκαλύπτει μια σειρά από αρχαία έθιμα τροποποίησης του σώματος, ωστόσο, το τατουάζ είναι αναμφισβήτητο το παλαιότερο και ο πιο διαδεδομένος τρόπος μόνιμης τροποποίησης του σώματος. Από μια ιστορική και ανθρωπολογική προοπτική, μπορεί να υποστηριχθεί ότι όπου υπάρχει δέρμα και ευκαιρία, θα βρείτε σώματα με

τατουάζ. Μέσα σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια, τα τατουάζ μπορεί να αντιμετωπίζονται και να βιώνονται θετικά, αλλά υπάρχουν άλλοι που πιθανότατα πάντα θα σκέφτονται τα τατουάζ υποτιμητικά, όχι ως αυτο-διαμόρφωση αλλά ως αυτο-ακρωτηριασμό. Αυτή η ορολογία είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς ο πρώτος όρος (modification) υποδηλώνει ότι ένα άτομο ασχολείται με το σώμα/τον εαυτό του που είναι λογικό σε κάποιο βαθμό, ενώ ο δεύτερος είναι μια συμπεριφορά που συνδέεται με ψυχική και σωματική ασθένεια και πόνο.

Το σύγχρονο τατουάζ είναι αντιφατικό, επί του παρόντος ορατό και δημοφιλές στις πλατφόρμες των κυρίαρχων μέσων μαζικής ενημέρωσης -ωστόσο, την ίδια στιγμή, θεωρείται απαράδεκτο, αν όχι κατηγορηματικά επιβλαβές. Στις σύγχρονες δυτικές κουλτούρες, τα τατουάζ έχουν πολυάριθμες σημασίες και εντάσσονται σε ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών πλαισίων. Τα ατομικά κίνητρα για την απόκτηση τατουάζ είναι εξαιρετικά ποικίλα -και η κοινωνική τάξη, το φύλο, η φυλή, η σεξουαλικότητα, το επάγγελμα, η ηλικία και η γεωγραφική θέση μπορούν να επηρεάσουν τις επιλογές και τις εμπειρίες των τατουάζ. Οι τρέχουσες διαπολιτισμικές πρακτικές τατουάζ επιβεβαιώνουν τη ρευστότητα και τη μεταβλητότητα του σώματος στη σύγχρονη καταναλωτική κουλτούρα, όπου θεωρείται δεδομένο ότι όσοι διαθέτουν κάποιο οικονομικό κεφάλαιο θα ασχοληθούν με κάποιο είδος εργασίας στο σώμα/τον εαυτό τους στο όνομα της συντήρησης, της βελτίωσης, της υγείας, της ομορφιάς και της επιδίωξης της νεανικότητας (Shilling, 1993; Sweetman, 1999).

Η αύξηση της δημοτικότητας των τατουάζ συμπίπτει με την αύξηση της δημοτικότητας άλλων μορφών τροποποίησης του σώματος. Τελικά, τα σύγχρονα, προνομιούχα σώματα κατανοούνται ως τόπος δυνητικού μετασχηματισμού και προσαρμογής, είτε μέσω διαιτητικών καθεστώτων και τελετουργιών καλλωπισμού είτε ως πιο μη-κανονικά και δυνητικά στιγματιστικά ορατά τατουάζ μεγάλου μεγέθους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι άνθρωποι επιδίδονται τόσο σε αποδεκτές (εμφυτεύματα στήθους) όσο και σε κοινωνικά απορριπτέες τροποποιήσεις (septum piercing). Το σώμα δεν είναι ένα στατικό αντικείμενο που φοριέται, αλλά, αντίθετα, ένα εύκαμπτο και ευμετάβλητο μέσο που μπορούμε να επεξεργαστούμε και ενδεχομένως να αναδημιουργήσουμε σε μια πιο ελκυστική ή λειτουργική μορφή. (Kosut, 2015)

Marta Bevacqua, *Untitled*, 2015

Το τατουάζ είναι ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο που τα άτομα αναλαμβάνουν για διάφορους λόγους. Τα τατουάζ δημιουργούνται με την εισαγωγή χρωστικής ουσίας στο δέρμα για τη δημιουργία ενός σχεδίου μακράς διάρκειας (Doss & Hubbard, 2009). Η λέξη "τατουάζ" προέρχεται αρχικά από το "tattow", "tatau" ή "tattaw", το οποίο προέρχεται από το "ta", μια πολυνησιακή λέξη που αναφέρεται στο χτύπημα (Scutt & Gotch, 2003: 37). Τα τατουάζ έχουν μπει στο πολιτιστικό δέρμα των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι προσωπικότητες των μέσων ενημέρωσης με τατουάζ είναι εύκολα ορατές σε οποιοδήποτε τηλεοπτικό είδος- επιπλέον, ολόκληρες τηλεοπτικές εκπομπές και σειρές έχουν αφιερωθεί στην πρακτική αυτή και στους καλλιτέχνες και τους πελάτες της. Το διαδίκτυο παρέχει μια εκρηκτική ευκαιρία για τον πολλαπλασιασμό και τη διάδοση πληροφοριών που σχετίζονται με το τατουάζ. Το τατουάζ και η επικοινωνία έχουν συνδεθεί και αναλυθεί (Doss & Hubbard, 2009; Atkinson, 2004). Οι Doss & Hubbard (2009) σημείωσαν ότι τα τατουάζ μπορεί να επικοινωνούν ανεξάρτητα από την επιθυμητή πρόθεση του ατόμου που κάνει τατουάζ σχετικά με την επικοινωνία. Οι Van Berkum, van den Brink, Tesink, Kos & Hagoort (2008) χρησιμοποίησαν την επικοινωνία με τατουάζ

ως μέρος μιας ευρύτερης μελέτης για να εξετάσουν τις αντιλήψεις σχετικά με έναν ομιλητή. Έτσι, προκειμένου να εξεταστούν τα τατουάζ στο πλαίσιο της επικοινωνίας, παραμένει απαραίτητο να εξεταστούν οι λόγοι για τους οποίους τα άτομα παρακινούνται να αποκτήσουν τατουάζ, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να επιλέξουν να τα αποκαλύψουν ή να τα αποκρύψουν από τους άλλους, αυτοπροσώπως και διαδικτυακά.

Τα κίνητρα για τα τατουάζ μπορεί να είναι συναισθηματικά, πρακτικά, σύνθετα ή πολύ απλά. Ένα τατουάζ μπορεί να είναι το αποτέλεσμα πολλών διαφορετικών κινήτρων. Ο Atkinson (2004) εξέτασε τα ατομικά και κοινωνικά στοιχεία κινήτρων και τις εξηγήσεις για τα τατουάζ μέσω ποιοτικής έρευνας. Οι Antoszewski, Sitek, Fijalkowska, Kasielska και Kruk-Jeromin (2010) σημείωσαν διάφορα κίνητρα για την απόκτηση τατουάζ στην έρευνά τους: ατομικότητα (43,3%), συμπάθεια στα τατουάζ (22%), από καπρίτσιο (17.5%), πίεση από την κοινωνική ομάδα (5,6%), αγάπη για κάποιον άλλο (4,8%), ένταξη στην υποκοουλτούρα (2,9%), ως σουβενίρ (1,9%), για να κρύψουν μια ουλή (1%) ή ως αποτέλεσμα καυγάδων με τους γονείς (1%). Τα κίνητρα των τατουάζ αποτέλεσαν το επίκεντρο ορισμένων πρόσφατων τηλεοπτικών προγραμμάτων που προβάλλουν τα καταστήματα τατουάζ και τους καλλιτέχνες. Η θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας παρέχει μια ενδιαφέρουσα βάση για την ανάλυση των κινήτρων του τατουάζ. Οι Tajfel και Turner (1986) υποστήριξαν ότι η κοινωνία ορίζεται από ομάδες και οι διαφορές μπορούν να προκαλέσουν συγκρούσεις για διάφορους λόγους. Η αλληλεπίδραση των ομάδων επηρεάζει τις αντιλήψεις που έχουν οι άλλοι για τα τατουάζ και το πώς τα άτομα με τατουάζ εντάσσονται στην κοινωνία. Πολλά άτομα σήμερα περιγράφουν λεπτομερώς εξατομικευμένα κίνητρα για τα τατουάζ.

Unknown, *untitled*, 2023 (from pinterest)

3. Το φωτογραφικό πορτρέτο

Η ψυχολογική προσέγγιση στην πρακτική της φωτογραφίας, βασισμένη στην αλληλεπίδραση με την εικόνα, προτείνει πως αυτή αποτελεί μια αντανάκλαση στοιχείων του εαυτού. Θεωρεί το φωτογραφημένο θέμα ως ένα εργαλείο εξωτερίκευσης της υποκειμενικής πραγματικότητας. Αυτό είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο ένα πορτρέτο θεωρείται να συνιστά μια δυναμική απεικόνιση που απαρτίζεται από στοιχεία και των δύο: του απεικονιζόμενου ατόμου και του δημιουργού που το απεικονίζει. Η πρακτική της προσωπογραφίας υποδεικνύει διάφορες σημαντικές πτυχές, κυρίως τη σημασία της αντίληψης και ερμηνείας του εαυτού μας.

Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που υπεισέρχονται σε μια αλληλεπίδραση μεταξύ ενός φωτογράφου και ενός υποκειμένου που επηρεάζουν το αποτέλεσμα του πορτρέτου. Παρόλο που οι πρώιμες απόπειρες προσωπογραφίας ήταν αμιγώς αισθητικές, μιμούμενες συχνά την αισθητική των πινάκων, η επιθυμία να απεικονίσει κάτι "πέρα" από τη σωματική εικόνα έχει γίνει προτεραιότητα σε ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Αυτό έχει χαρακτηριστεί, για παράδειγμα, από τη Βρετανίδα φωτογράφο Julie Margaret Cameron, η οποία δήλωσε την πρόθεσή της "να αποτυπώσει το μεγαλείο του εσωτερικού, όχι του εξωτερικού ανθρώπου". Μερικοί θα μπορούσαν να υποστηρίξουν ότι δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως ένας "πραγματικός εαυτός", αλλά είναι σαφές ότι οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται πτυχές του εαυτού τους ως πιο σημαντικές από άλλες - πιο αληθινές από ό,τι είναι. Έχουμε την τάση να διακρίνουμε ανάμεσα στο ποιοι είμαστε και πώς συμπεριφερόμαστε, ειδικά σε ορισμένες καταστάσεις, όπως, για παράδειγμα σε ένα εργασιακό περιβάλλον.

Γενικά, οι άνθρωποι διαφοροποιούνται μεταξύ της ψυχικής τους κατάστασης και της συμπεριφοράς. Ανάλογα με την περίσταση στην οποία ένα άτομο βρίσκεται, οι ενέργειές του μπορεί ή και όχι να αντανakλούν τις σκέψεις του. Αυτό ισχύει επίσης για ένα πορτρέτο, καθώς είναι συχνά σε μεγάλο βαθμό η αντανάκλαση στοιχείων του φωτογράφου, ανεξάρτητα από το αν έχει ή όχι

σχεδιαστεί από εκείνον. Πορτρέτα που δεν δείχνουν σχεδόν καθόλου την παρουσία/επίδραση του φωτογράφου μπορούν να υπάρξουν, ωστόσο σε πιο αραιή συχνότητα. Ο θεατής οδηγείται -μερικές φορές διακριτικά, αλλά συχνότερα με πολύ άμεσο τρόπο- να ερμηνεύσει μια εικόνα με τον τρόπο που επιθυμεί και έχει προσχεδιάσει ο φωτογράφος. Ουσιαστικά, μπορούμε να πούμε ότι μια φωτογραφία είναι εκ μέρους του φωτογράφου μια άσκηση ερμηνείας και χειραγώγησης της πραγματικότητας, η οποία στη συνέχεια μεταβιβάζεται στον θεατή κι εκείνος προσθέτει ένα ακόμη επίπεδο στην ερμηνεία.(Jonisova,2019)

Σύμφωνα με τον Barthes στο έργο του *Camera Lucida* (1980: 26), η φωτογραφία πορτρέτου είναι ένα δομημένο πεδίο δυνάμεων. Τέσσερις εικόνες-ρεπερτόρια διασταυρώνονται εδώ, αντιτίθενται και παραμορφώνουν το ένα το άλλο:

*«Μπροστά στο φακό, είμαι ταυτόχρονα: αυτός που νομίζω ότι είμαι, αυτός που θέλω να νομίζουν οι άλλοι ότι είμαι, αυτός που νομίζει ο φωτογράφος ότι είμαι, και αυτός που χρησιμοποιεί για να εκθέσει την τέχνη του. Με άλλα λόγια, μια παράξενη δράση: Δεν σταματάω να μιμούμαι τον εαυτό μου, και εξαιτίας αυτού, κάθε φορά που φωτογραφίζομαι, υποφέρω πάντα από μια αίσθηση μη αυθεντικότητας, μερικές φορές απάτης (συγκρίσιμη με ορισμένους εφιάλτες) . Όσον αφορά το ρεπερτόριο εικόνων, η Φωτογραφία (αυτή που σκοπεύω να κάνω) αντιπροσωπεύει εκείνη την πολύ λεπτή στιγμή που, για να πω την αλήθεια, εγώ δεν είμαι ούτε υποκείμενο ούτε αντικείμενο, αλλά ένα υποκείμενο που αισθάνεται να γίνεται αντικείμενο: Βιώνω τότε μια μικρο-διασκευή του θανάτου: Γίνομαι πραγματικά ένα φάντασμα. Ο Φωτογράφος το γνωρίζει αυτό πολύ καλά, και ο ίδιος φοβάται (έστω και για εμπορικούς λόγους) αυτόν τον θάνατο στον οποίο η χειρονομία του θα με ταριχεύσει. Τίποτα δεν θα ήταν πιο αστείο (αν δεν ήταν κανείς το παθητικό θύμα του, το *plastron* του, όπως θα έλεγε ο Sade) από τις στρεβλώσεις των φωτογράφων για να παράγουν εφέ που να είναι "αληθινά": άθλιες έννοιες: με κάνουν να ποζάρω μπροστά από τα πινέλα μου, με βγάζουν σε εξωτερικούς χώρους (πιο "ζωντανό" από ό,τι σε εσωτερικούς χώρους), με βάζουν μπροστά σε μια σκάλα επειδή μια ομάδα*

παιδιών παίζει πίσω μου, παρατηρούν ένα παγκάκι και αμέσως (τι απροσδόκητο!) με βάζουν να καθίσω σε αυτό».

Nirav Patel, *untitled*, 2017

Η φωτογραφία πορτρέτου παράγεται και κυκλοφορεί μέσα σε μια σειρά από ατελείωτα παράδοξα, τουλάχιστον φαινομενικά. Πράγματι, η φύση της τυπικής αναπαράστασης ενός προσώπου ή σώματος, είναι αινιγματική. Οι πρώτες φωτογραφίες πορτρέτων, κυρίως η δακτυλοτυπία, βασιζόταν στον ρεαλισμό - ήταν κυριολεκτικά είδωλα των φωτογραφιζόμενων. Αυτές οι πρώιμες φωτογραφίες εισήχθησαν στην ευρύτερη παράδοση της ζωγραφικής πορτρέτου. Η φωτογραφία πορτρέτου πέτυχε την διάδοσή της τη στιγμή που η ζωγραφική, όπως και η λογοτεχνία, ξεκίνησαν να αμφισβητούν τη βάση της μιμητικής αναπαράστασης.

Η φωτογραφία πορτρέτου δηλώνει κρυφά ότι αυτό που βλέπει το μάτι είναι το ίχνος ενός ατόμου και πιθανόν στοιχεία της προσωπικότητάς του. Σε επίσημο πλαίσιο, η φωτογραφία υποστηρίζει την ταυτοποίηση, εγκαθιδρύει την έννοια

«ταυτότητα»: είτε πρόκειται για διαβατήριο, είτε για άδεια οδήγησης, είτε για άλλο έντυπο συσχέτισης. Έχει την ιδιότητα της υπογραφής και δηλώνει την αυθεντική παρουσία του ατόμου –εξού και το μέλημα για ουδέτερη, όσο πιο αντικειμενική, αδιαμεσολάβητη σκηνοθετικά, πόζα. Για άλλη μια φορά ωστόσο, η αυθεντικότητα που επιτελεί είναι προβληματική. Η φωτογραφία μπορεί να θεωρηθεί πως εν μέρει εκτοπίζει, αντί να αντιπροσωπεύει, το άτομο. Κωδικοποιεί το άτομο σε σχέση με άλλα πλαίσια αναφοράς και άλλες ιεραρχίες σημασίας. Έτσι, περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο είδος φωτογραφικής εικόνας, το πορτρέτο αποκτά νόημα μέσω του πλαισίου στο οποίο το βλέπουμε (Clarke, 1992).

Pasquale Autorino, *Untitled*, 2019

3.1 Το πορτρέτο περιβάλλοντος χώρου

Έχουν προταθεί κατά καιρούς στη βιβλιογραφία του πεδίου της φωτογραφικής πρακτικής πορτρέτου αρκετά είδη, ένα εκ των οποίων είναι το *πορτρέτο περιβάλλοντος χώρου*. Αντλώντας πληροφορίες από τον χώρο που εκτείνεται τριγύρω του ατόμου, τις συσχετίζει με εκείνο προς παραγωγή νοήματος περί της προσωπικότητας του πορτρετιζόμενου. Σχετικά με την μέθοδο λήψης, το είδος αυτό διεκπεραιώνεται συνήθως κάπου ανάμεσα στην αυθόρμητη και την σκηνοθετημένη φωτογραφία. Στο πορτρέτο περιβάλλοντος χώρου συμπεριλαμβάνεται μια ποικιλία θεμάτων και σκηνικών -μπορεί να αποτυπώνεται η ζωή σε εργασιακά περιβάλλοντα, σε οικιακά ή σε τοποθεσίες έντονα σημασιοδοτημένες. Συνδυάζεται μάλιστα το σκηνικό/περιβάλλον -με λεπτομέριές του που να αποδίδουν κάποια νόημα- με άλλες δύο βασικές συνιστώσες της φωτογραφίας πορτρέτου: την πόζα και το φωτισμό.

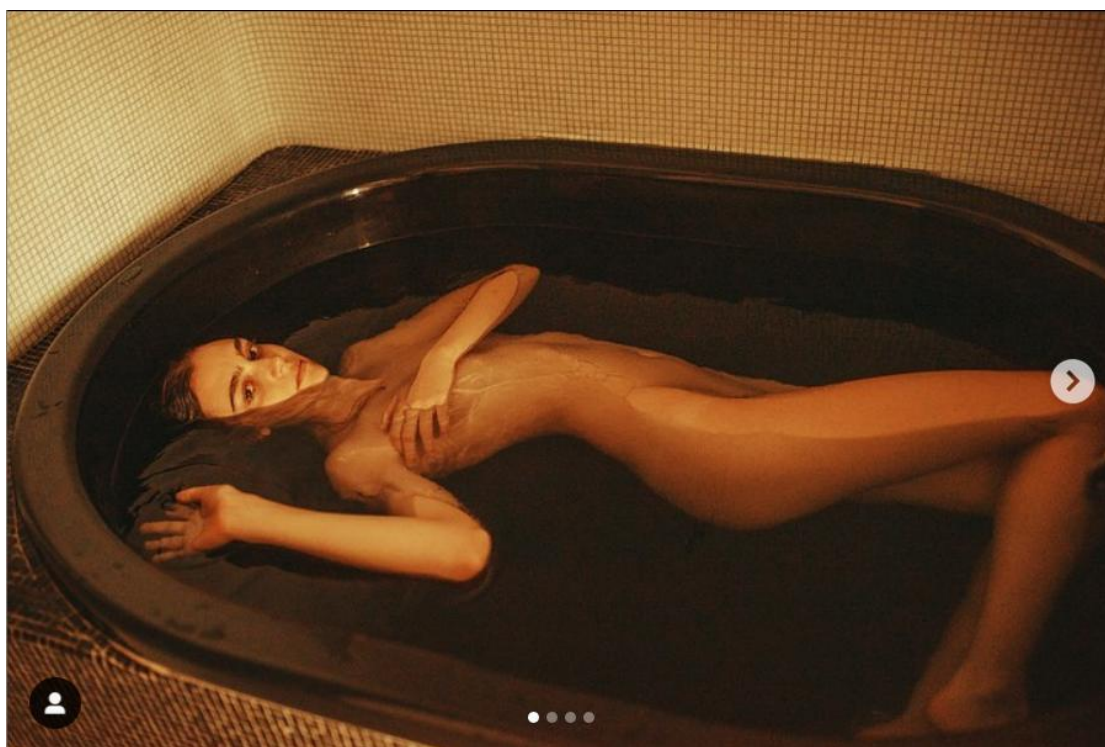
Alec Soth, *Charles, Vasa, Minnesota, 2002*

Σύμφωνα με την περιγραφή του είδους στην διαδικτυακή πλατφόρμα *masterclass*, πρόκειται συνήθως για πορτρέτα που αποτυπώνουν τα θέματα στο φυσικό τους περιβάλλον -αντί σε ένα στούντιο ή σε άλλο σκηνοθετημένο παρασκήνιο. Αντί να εστιάζουν στο πώς μοιάζει το θέμα, οι φωτογράφοι πορτρέτων περιβάλλοντος χώρου χρησιμοποιούν το φόντο για να μαρτυρήσουν/κατασκευάσουν μια ευρέως αποδεκτή «αλήθεια» ή να μεταφέρουν μια πιο υποκειμενική ιδέα για το ποιος είναι ο πορτρατιζόμενος – χαρακτηριστικά, ποιότητες, πεποιθήσεις, ανησυχίες, κ.α. Η φωτογράφιση πορτρέτων περιβάλλοντος χώρου είναι ένας πολύ γόνιμος τρόπος για να δημιουργηθεί όχι μόνο οπτικό ενδιαφέρον, αλλά παράλληλα να αποκαλυφθεί/προταθεί κάτι για τη ζωή και την προσωπικότητα του υποκειμένου. Τα περιβαλλοντικά πορτρέτα παρέχουν ένα βοηθητικό πλαίσιο ανάγνωσής τους, όπως για παράδειγμα στα άκρως νοηματοδοτημένα, αφηγηματικού τύπου, πορτρέτα γυναικών στις μεγαλουπόλεις περί των ανησυχιών τους, βασικό θέμα στις εικόνες της Hannah Starkey.

Hannah Starkey, *March 2002*

Το βοηθητικό προς επικοινωνία νοήματος αυτό πλαίσιο που εισάγεται στην εικόνα με την συνύπαρξη πληροφοριών-κλειδιά στο κάδρο, είναι κάτι που συχνά λείπει από τα «επιμελώς στυλιζαρισμένα» πορτρέτα –studio ή on location ή site specific- που στοχεύουν συνήθως στην ιδιοτυπία της μορφής τους, όπου το περιεχόμενο είναι υποδεέστερης μέριμνας σε σχέση με της φόρμα, κάνοντας έτσι το θέαμα το επικρατέστερο χαρακτηριστικό τους.

Alessio Albi, *Untitled*, from Instagram, screenshot 21-03-2021.

Ο Arnold Newman έγινε γνωστός για τα επαναστατικά περιβαλλοντικά του πορτρέτα στα μέσα του 20ού αιώνα, καθώς πίεσε τα όρια της παραδοσιακής φωτογραφίας θέλοντας να δημιουργήσει διορατικά πορτρέτα. Για να εκφράσει την ζωή του φωτογραφιζόμενου έδωσε βάση στο περιβάλλον της φωτογραφίας χωρίς να χρησιμοποιήσει απλά σκηνικά στούντιο. Τα πορτρέτα του έγιναν γρήγορα γνωστά και αναδείχθηκε στην καλλιτεχνική σκηνή της Νέας Υόρκης, κυρίως εκείνα με διάσημους καλλιτέχνες. Ο Newman φωτογράφιζε τα θέματά του σε περιβάλλον που αντανάκλασε το επάγγελμά τους -από τον Jackson Pollock στο στούντιο του μέχρι τον Arthur Miller στα παρασκήνια του θεάτρου. Μια από τις πιο γνωστές φωτογραφίες του καλλιτέχνη απεικονίζει τον Ρώσο συνθέτη Ιγκόρ Στραβίνσκι να κάθεται σε ένα πιάνο. Σε αυτό το πορτρέτο, ο εικονιζόμενος και το επάγγελμά του

συγχωνεύονται. Μέσα από το πορτρέτο περιβάλλοντος χώρου του, ο Newman δημιουργεί μια εικόνα που απεικονίζει την κλίμακα του ταλέντου και της φήμης του Stravinsky. Όπως δηλώνει ο δημιουργός του, αυτό που τον γοητεύει είναι «αυτό που είναι, όχι ποιοι είναι» υπονοώντας έτσι την έμφαση στον κοινωνικό τους ρόλο κι όχι τις ιδιοσυγκρασίες τους.

Newman, *Igor Stravinsky*, New York, NY, 1 December 1946

3.2 Ο ρόλος του φωτογράφου πορτρέτων

Η φωτογράφιση πορτρέτων δεν θεωρείται μια τυχαία, αυθαίρετη συνδιαλλαγή. Είναι μάλλον ένα είδος στιγμιαίας συμφωνίας, αναλόγως της περίπτωσης, μεταξύ φωτογραφιζόμενου και φωτογράφου. Η αυτεπίγνωση στο πορτρέτο είναι μια σχετικά διφορούμενη πτυχή αυτής της συνύπαρξης. Γενικότερα δύσκολα μπορούμε να διακρίνουμε επ' ακριβώς όσα διαδραματίζονται κατά την λήψη, όσα αφορούν την επικοινωνιακή δυναμική αλλά και τις σχέσεις εξουσίας που λαμβάνουν χώρα κατά το πορτρέτο. Σκεπτόμενοι αυτές τις σχέσεις σαν όρους συμβολαίου, υπάρχουν επιπτώσεις ως προς την κατανόηση της σχέσης μεταξύ φωτογράφου και φωτογραφιζόμενου. Τονίζεται ότι το στοιχείο της αυτογνωσίας στο πορτρέτο είναι μια δυσκολοκατάκτητη περιοχή.

Είμαστε ικανοί κυρίως στο να ξεχωρίζουμε τις ψεύτικες πόζες, να καταλαβαίνουμε το προϊόν της σύμβασης και του γούστου. Μόνο οι αφελείς θα υπέθεταν ότι η άκαμπτη τυπικότητα του πορτρέτου στο στούντιο του 19ου αιώνα ήταν μια έκφραση της ειλικρινούς ύπαρξης του υποκειμένου. Μια υπερβολικά φτιασιδωμένη πόζα αναγνωρίζεται από τον θεατή και αιτιολογείται σαν προϊόν σύμβασης και προσωπικού γούστου. Είναι περισσότερο πιθανό να συσχετίσουμε μια πόζα σαν μια έκφραση του κοινωνικά δομημένου εαυτού.

Στην βιογραφία του Edward Weston, προτείνεται ότι αυτό που αποκαλύπτεται από τα σπουδαία φωτογραφικά του πορτρέτα δεν είναι η προσωπικότητα του εικονιζόμενου αλλά ούτε και του φωτογράφου. Αντιθέτως είναι μια αόρατη αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο.

«Η φωτογραφία πρωτοεμφανίζεται ως προέκταση του ματιού του θεατή... Ο φωτογράφος είναι μια οπλισμένη εκδοχή του μοναχικού περιπατητή που ανιχνεύει, καταδιώκει, διασχίζει την αστική κόλαση, ο ηδονοβλεπτικός περιπατητής που ανακαλύπτει την πόλη ως ένα τοπίο ηδονικών άκρων. Έμπειρος στις χαρές της παρατήρησης, γνώστης της ενσυναίσθησης, ο περιηγητής βρίσκει τον κόσμο "γραφικό"» (Clarke, 1992: 146).

Μια παρόμοια περιπλάνηση λαμβάνει χώρα και εδώ, σε αυτήν την περίπτωση πάνω στις σωματικές εκφράσεις του πορτραειζόμενου. Ο πορτραειστής επιτελεί έναν ρόλο πυροδοτητή αντιδράσεων, επινοώντας τρόπους με τους οποίους αυτές θα προκύψουν. Στην σειρά *American girls*, η φωτογράφος αφού πρώτα προτρέπει τους πορτραειζόμενους σε συσχέτιση με τον τροποποιημένο τους εαυτό -ως πανομοιότυπη με εκείνους, κατά παραγγελία, κούκλα- στη συνέχεια τους ζητά να υιοθετήσουν εκείνοι σε σωματικά εκφρασμένη πόζα το πως άραγε αισθάνεται το διπλόγραφό τους.

Ilona Szwarc, from the series *American Girls*. *Kayla*, Boston, MA, 2012

3.3 Τέσσερις φωτογραφικές πρακτικές ως μελέτες περίπτωσης διαφορετικών στόχων πορτραίτου

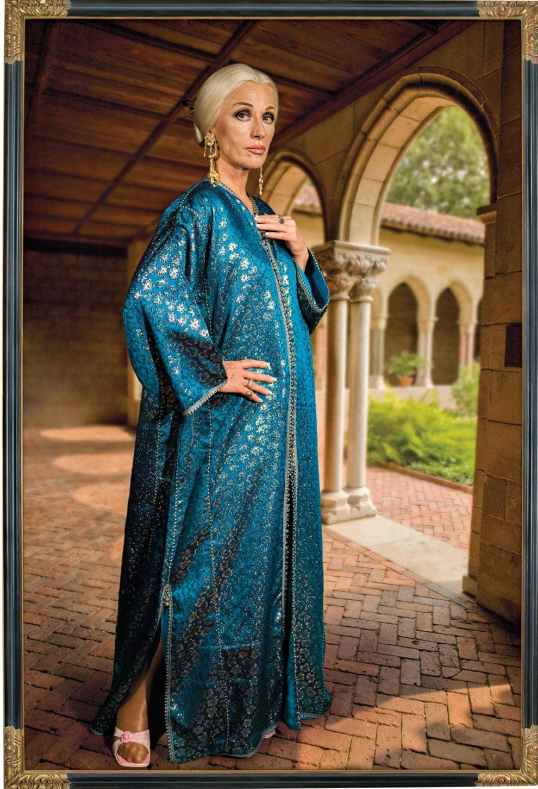
3.3.1 Cindy Sherman : Αυτοπορτρέτο, με επιτέλεση ρόλων

Η Sherman χρησιμοποιεί μια φωτογραφική μηχανή και εργαλεία του καθημερινού κινηματογράφου, όπως μακιγιάζ, κοστούμια ή σκηνικά για να δημιουργήσει εμβληματικά πλάνα που απεικονίζουν διάφορα concept διασημοτήτων, αυτοπεποίθησης, σεξουαλικών ταυτοτήτων, ψυχαγωγίας και άλλες κοινωνικά εγκεκριμένες, υπαρξιακές συνθήκες. Αυτές οι εικόνες υποδηλώνουν ότι η αυτο-ταυτότητα είναι συχνά ένας ασταθής συμβιβασμός ανάμεσα στις κοινωνικά πρότυπα και της προσωπικής πρόθεσης. Τα πορτρέτα της είναι έντονα γειωμένα στο παρόν, ενώ επεκτείνουν μακρές παραδόσεις στην τέχνη που αναγκάζουν το κοινό να επανεξετάσει κοινά στερεότυπα και πολιτισμικές παραδοχές, όπως η πολιτική σάτιρα, η γελοιογραφία, το γραφικό μυθιστόρημα, το pulp fiction και άλλους κλάδους που ασκούν κριτική στην κοινωνία. Αν και η Sherman χρησιμοποιεί πολλές παραλλαγές της αυτοπροσωπογραφίας, μοιράζονται όλες ένα σημαντικό κοινό χαρακτηριστικό: στη συντριπτική πλειονότητα των πορτραίτων της αποσκοπεί να κεντρίσει άμεσα το βλέμμα του θεατή· ακόμη και στην περίπτωση των sex dolls ως είδους συντρόφου απόλαυσης, σαν να υπονοεί ότι η «ευχαρίστηση στην απάτη» είναι ίσως η μόνη αξία που μας ενώνει πραγματικά (Jonisova, 2019). Οι αυτοπροσωπογραφίες της Sherman συνδιαλλέγονται κριτικά με κλισέ βαθιά ριζωμένα στην πολιτιστική φαντασία μας.

Cindy Sherman, *Untitled #465*, 2008

Συνήθως απεικονίζει λαμπερούς χαρακτήρες, ωστόσο η Sherman ενδιαφέρεται περισσότερο για το γκροτέσκο στοιχείο τους παρά τη δημοφιλία τους. Στις δεκαετίες του 1980 και του 1990, σειρές όπως η *Disasters* (1986-89) και η *Sex pictures* (1992) έφεραν τους θεατές αντιμέτωπους με τις παράξενες και άσχημες πτυχές της ανθρωπότητας σε σαφείς, σπλαχνικές εικόνες. "Αηδιάζω με το πώς οι άνθρωποι κάνουν τον εαυτό τους για να φαίνονται όμορφοι- με γοητεύει πολύ περισσότερο η άλλη πλευρά ", δήλωσε το 1986. Η Sherman ανατρέπεται την οπτική στενογραφία που χρησιμοποιούμε για να ταξινομήσουμε τον κόσμο γύρω μας, εφιστώντας την προσοχή στην τεχνικότητα και την ασάφεια αυτών των στερεοτύπων και υπονομεύοντας την αξιοπιστία τους για την κατανόηση μιας πολύ πιο περίπλοκης πραγματικότητας, όπως διαβάζουμε στην ιστοσελίδα του MoMA για το έργο της.

Cindy Sherman, *Untitled #466*, 2008

Το *Galerie magazine* (Rees, 2019) αναφερόμενο στην πρόσφατη αναδρομική της έκθεση στο *National portrait gallery*

του Λονδίνου, κάνει λόγο για την πολιτιστική μας εμμονή με τη νεότητα και την ομορφιά που αναδεικνύεται στην ενότητα εικόνων από ισχυρές κυρίες της κοινωνίας του Μανχάταν με περίτεχνα κοστούμια, έντονα μακιγιαρισμένα πρόσωπα και σημάδια αισθητικής χειρουργικής.

Αν και το έργο της θεωρείται συχνά από τους κριτικούς τέχνης ως φεμινιστικό, η Sherman τονίζει ότι αυτό είναι περισσότερο ένα έμμεσο χαρακτηριστικό παρά ένα σαφές. Σε μια συνέντευξη που έδωσε το 2003 στη συνάδελφό της καλλιτέχνη Betsy Berne, η Sherman δήλωσε ότι δεν θέλει να χρειάζεται να εξηγεί τον εαυτό της και τις επιλογές που κάνει: "Το έργο είναι αυτό που είναι και ελπίζω να θεωρηθεί ως φεμινιστικό έργο ή έργο που συμβουλεύεται τις φεμινίστριες, αλλά δεν πρόκειται να κυκλοφορώ και να υποστηρίζω θεωρητικές μαλακίες για φεμινιστικά πράγματα" (Zimmermann, 2021).

Cindy Sherman, *Untitled #420*, 2004

3.3.2 Haris Nukem : πλάσιμο πεπιοθήσεων

Ο Haris Nukem είναι φωτογράφος πορτρέτων που εστιάζουν στην ανθρώπινη φύση και διερευνούν την έννοια της "πίστης" στον σημερινό "πάντα ενεργοποιημένο" κόσμο και αγγίζουν πιεστικές ανησυχίες όπως ο ηδονισμός, τα διαδικτυακά troll, ο φυλετισμός, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η φήμη και η ευθραυστότητα των δημόσιων υπηρεσιών. (Cowan, 2019).

Haris Nukem, *Blessings in Disguise*, 2018

Ο φακός του αποδίδει την χάρη αλλά ταυτόχρονα και την ατέλεια της ανθρώπινης ταυτότητας. Ο συνδυασμός λαμπρών χρωματικών παλετών, κοινωνικής κριτικής και ανθρωπιάς έχει οδηγήσει τον Nukem ανάμεσα στους πρωτοπόρους της σύγχρονης τέχνης στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Haris Nukem, *Showgirl*, 2019

Στις εικόνες του, εμφανώς θεατροποιημένες, εμφανίζονται οι μούσες του - ανερχόμενοι μουσικοί, μοντέλα, καλλιτέχνες, δημιουργοί και φίλοι- οι οποίες απεικονίζονται ως εικόνες βιβλικές, ιστορικές, βασιλικές, μυθολογικές, μέσα σε ένα σύγχρονο περιβάλλον.

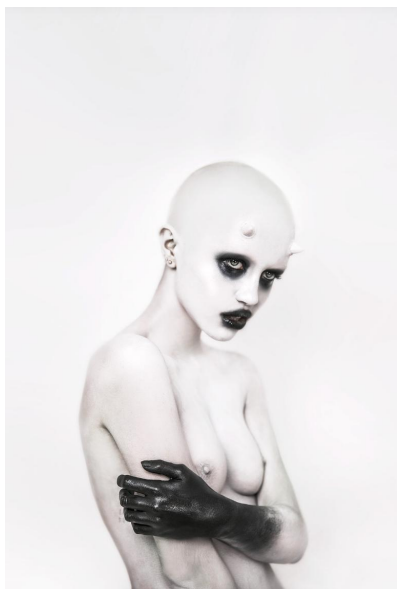
Haris Nukem, *God Willing*, 2019

Harris Nukem, *Mother Nature*, 2020

"Συχνά μπορεί να αισθανόμαστε αρκετά εκκολαπτόμενοι μέσα στους πολιτισμούς στους οποίους ζούμε", λέει. "Και δεν νομίζω ότι σκεφτόμαστε ποτέ πόσο εύθραυστοι είναι. Αυτό που κάνουν οι φωτογράφοι είναι να μας βοηθήσουν να καταλάβουμε πόσο τυχεροί είμαστε". (The man drake, 2022)

Στη σειρά εικόνων *Faith*, ο Nukem εμπνεύστηκε από την ομιλία του Theodore Roosevelt "Man in the Arena".

Harris Nukem, *Cold and Timid (Faith Project)*, 2019

Στην παραπάνω φωτογραφία απεικονίζει τον «περιφρονητικό προβοκάτορα», του οποίου η αποφασιστικότητα ξοδεύεται στην κρίση. «Χρησιμοποιώντας ένα οπλοστάσιο κριτικής, οι ψυχροί και δειλοί ρίχνουν σκοτάδι στους άλλους, χωρίς το θάρρος για τη δική τους βελτίωση. Χωρίς οράματα βελτίωσης διαλύουμε το μέλλον μας. Μη γνωρίζοντας την επιμονή, η κραυγή του τρολ πέφτει μάταια ανάμεσα στο λαμπρό φως των ονειροπόλων". (Robson, 2019)

3.3.3 Mark Leaver: ημιντοκουμενταρίστικη, αφηγηματική καταγραφή

Ο Mark Leaver ταξιδεύει τον κόσμο, αναζητώντας και φωτογραφίζοντας ανθρώπους σε στιγμές τους που παρουσιάζουν ενδιαφέρον, μέσα στο διαρκώς μεταβαλλόμενο τοπίο της κουλτούρας των τατουάζ.

Ζει και εργάζεται στο Λονδίνο σε διάφορα πρότζεκτς. Το πελατολόγιό του περιλαμβάνει διάσημα περιοδικά -SUITCASE, Fund For Peace, LiFO Magazine, Things and Ink, Crepe City, Total Tattoo, Edge of Humanity Magazine, κ.α. Έχει διακριθεί σε πολλούς διαγωνισμούς με βραβεία - Forbes 30 under 30 Europe 2019, Travel Media Awards, Sony World Photo Awards 2018- και είναι μέλος της Hijra Collective.

Κάνει πορτραίτα περιβάλλοντος χώρου με μικρές παρεμβάσεις στην σκηνοθεσία τους, προσπαθώντας να εντείνει και την αφηγηματική διάσταση στις εικόνες του. Σε μια συνέντευξη για το *Tatodo* απαντά στο γιατί κάνει πορτραίτα και τι τον ελκύει στους συγκεκριμένους ανθρώπους που φωτογραφίζει:

“Λένε ότι οι εικόνες λένε 1000 λέξεις, ένα πρόσωπο μπορεί να πει 10.000, πιστεύω. Πάντα μου άρεσε να κοιτάζω πορτραίτα και να σκέφτομαι αυτό το άτομο και τα πράγματα που έχει δει και κάνει. Η φωτογραφική μηχανή είναι

ένα σπουδαίο εργαλείο για να πας και να μιλήσεις με ανθρώπους που αλλιώς δεν θα μιλούσες, ανοίγει πόρτες που αλλιώς θα ήταν κλειδωμένες. Υπάρχει μια ιδιαίτερη συγκίνηση όταν ζητάς από κάποιον μια φωτογραφία, σου δίνει πρόσβαση στις ιστορίες του, ουσιαστικά. Βλέπω την τέχνη του πορτρέτου ως μια πλατφόρμα για τους θεατές να δημιουργήσουν ιστορίες, ο φωτογράφος μπορεί να οδηγήσει τον θεατή σε μια συγκεκριμένη νοοτροπία, αλλά στο τέλος της ημέρας εξαρτάται από το πώς ο θεατής αντιλαμβάνεται τους χαρακτήρες. Πάντα με έλκυε μια καλή ιστορία. (Morrow, 2019)

Mark Leaver, Untitled, 2014

Mark Leaver, *Keifer Price* -Welsh body piercer, Swansea, n.d.

Mark Leaver, *Joemunroe* in his van, n.d.

3.3.4 Diana Arbus: επιλέγοντας το αλλόκοτο, ως καθρέφτισμα της φωτογράφου

Η Arbus σπούδασε για λίγο χρονικό διάστημα Φωτογραφία με την Berenice Abbott και τον Alexey Brodovitch, και μετέπειτα με τη Lisette Model το 1957. (Clarke, 1992: 127).

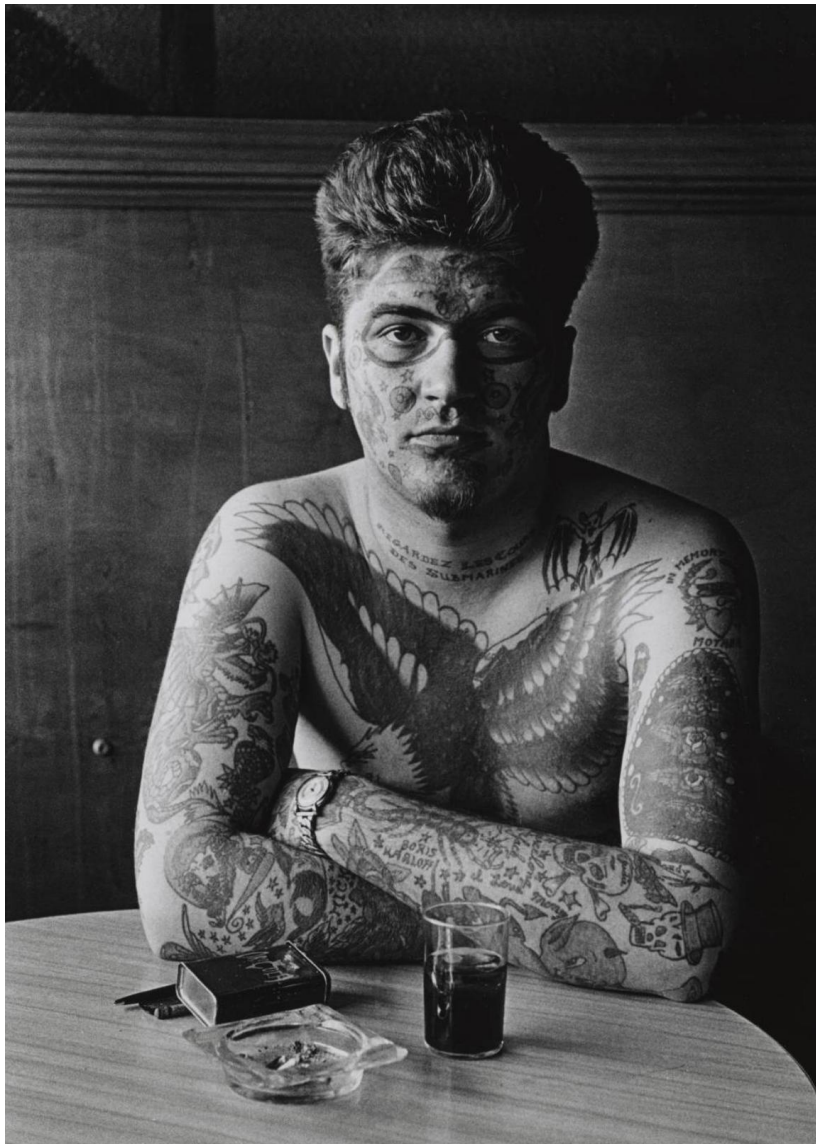
Είναι δημοφιλής κυρίως για εικόνων αλλόκοτων εμφανισιακά πλάσμάτων, σχεδόν φρικιά. Η Arbus αφού παρακολούθησε το έργο *Freaks* του Tod Browning, γοητεύτηκε από τις «παράξενες υπάρξεις» αφού άλλωστε ποτέ πριν δεν είχε αγαπήσει τον κόσμο της λάμπης και της ομορφιάς. Άρχισε να βγαίνει στους δρόμους και να αναζητά να φωτογραφίσει διαφορετικούς ανθρώπους, την περίεργη πλευρά της Νέας Υόρκης. Έψαχνε να κάνει εικόνες σε παιδιά, ανθρώπους του τσίρκου, τρανσέξουαλ, γυμνιστές ή οποιονδήποτε τις τραβούσε την προσοχή και ήταν αυθεντικό. (Γιαντζόγλου, 2018)

Diane Arbus, *A young man in curlers at home on West 20th Street, N.Y.C.* 1966

Η προσέγγιση αυτών των ανθρώπων ήταν γεμάτη δυσκολίες. Οι περισσότεροι δεν περίμεναν τέτοια προσοχή από μια λευκή Εβραία της μεσαίας τάξης αλλά ήταν πιο θετικοί από τους καλλιτέχνες του τσίρκου. Όταν έκανε την πρώτη προσπάθεια να πλησιάσει τους ανθρώπους του τσίρκου εκτός σκηνής, την κοιτούσαν επίμονα και υπεροπτικά, καθώς δεν ένιωθαν άνετα με μια “φυσιολογική” ανάμεσα τους. Η Arbus έδειξε μεγάλη υπομονή και επιμονή, και πήγαινε καθημερινά και τους μιλούσε μέχρι να την γνωρίσουν καλά και να την εμπιστευτούν ώστε να τους ζητήσει να της ποζάρουν.

*(Clarke, 1992: 128)

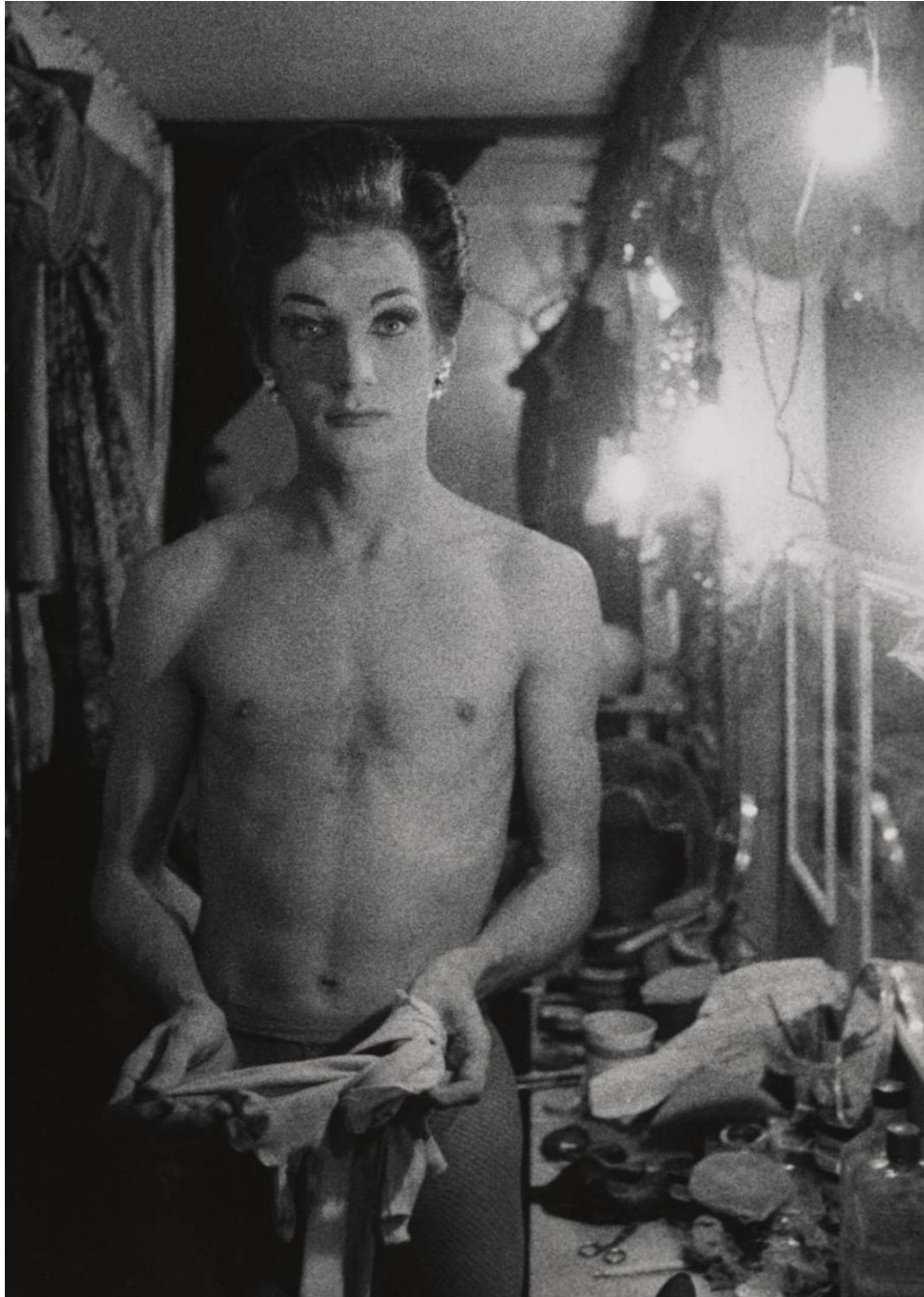
Diane Arbus, *Jack Dracula at a bar, New London, Conn.* 1961

Οι λήψεις της συνήθως είναι μετωπικές, συχνά τα μοντέλα κοιτούν ευθεία στην κάμερα, και φαίνονται πολύ άνετα μπροστά στον φακό της, δίχως την αγωνία στο να εκφραστούν. Φαίνεται να έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη τους, κάνοντάς τους να αισθάνονται πως όχι μόνο δεν απειλούνται από εκείνην μα ίσως και πως ανήκουν στην ίδια ομάδα, με κοινές ανησυχίες.

Diane Arbus, *Tattooed man at a carnival, Md.* 1970.

Όπως έχει δηλώσει, «η φωτογραφία είναι ένα μυστικό για ένα μυστικό. Όσο πιο πολλά λέει τόσο λιγότερα ξέρεις» (Gauvin, 2019).

Diane Arbus, *Female impersonator holding long gloves, Hempstead, L.I.* 1959

4. Παράγοντας εικόνες

Η ενότητα των φωτογραφιών Urban Heroes η οποία αποτελεί το πρακτικό μέρος της πτυχιακής μου εργασίας, περιλαμβάνει φωτογραφίες τόσο σε εσωτερικούς χώρους όσο και σε εξωτερικούς. Η επιβολή μου στην διαδικασία της φωτογράφισης ως προς την σκηνοθεσία είναι μικρή, με στόχο την δημιουργία μιας μη επιτηδευμένης εικόνας. Επισκέφτηκα μετά από πρόσκληση τα σπίτια των φωτογραφιζόμενων, καθώς επίσης τους ακολούθησα σε μέρη στα οποία ήθελαν οι ίδιοι να φωτογραφηθούν. Υπήρχαν ημέρες που δεν ήταν κατάλληλες για φωτογράφιση -όσον αφορά τις εξωτερικές λήψεις- οπότε προσπαθούσα να εκμεταλλεύομαι περισσότερο τις ζεστές ημέρες του χειμώνα για να μην κρυώνουν τα μοντέλα και να νιώθουν άνετα, καθώς σε μερικούς χρειάζονταν συγκεκριμένη ενδυμασία ώστε να φανούν τα τατουάζ. Άλλη μια δυσκολία πέραν του καιρού ήταν ο ελεύθερος χρόνος τους, που σε μερικούς ήταν περιορισμένος, γεγονός που έκανε την διαδικασία πιο μακροπρόθεσμη. Όσον αφορά την ενδυμασία τους, χτένισμα ή makeup τους άφησα να εκφραστούν ελεύθερα για να μου παρουσιάσουν όπως εκείνοι ήθελαν τον εαυτό τους, πλησιάζοντας έτσι μια δικής τους επιλογής εικόνα του εαυτού τους.

4.2.1. Προσέγγιση και μέθοδος λήψης

Η αναζήτηση των μοντέλων φάνηκε αρχικά εύκολη, καθώς αρκετά άτομα από τον κοντινό μου κύκλο έχουν body modifications. Με μερικούς δεν κατάφερα να συνεργαστώ, οπότε ξεκίνησα την αναζήτηση μοντέλων στα Social Media με σχετικές αναρτήσεις. Υπήρξε ανταπόκριση από διάφορα άτομα και αφού τους εξήγησα το πεδίο μελέτης της πτυχιακής μου εργασίας, θέλησαν να φωτογραφηθούν. Με τον καθένα επιλέξαμε σε ποιο σημείο θα εστιάσουμε (τατουάζ, piercing, μαλλιά) καθώς οι περισσότεροι έφεραν μαζί τους ή πάνω τους περισσότερες από μια σωματικές τροποποιήσεις. Θέλοντας να δείξω μια γκάμα τέτοιων στοιχείων αλλαγής και επέμβασης,

βρήκα άτομα με τατουάζ σε διάφορα σημεία του σώματος, piercings και ασυνήθιστα μαλλιά.

Οι φωτογραφίες είναι σε κάθετο αλλά και οριζόντιο κάδρο και η εστιακή απόσταση είναι μεταβλητή ώστε να προσαρμόζεται στους διάφορους χώρους. Έχω φωτογραφίσει κοντινά πορτρέτα καθώς και μακρινά εστιάζοντας στο σημείο του Body Modification του κάθε ατόμου. Η κάθε λήψη αντιμετωπίστηκε διαφορετικά από εμένα καθώς και τα μοντέλα ήταν ξεχωριστά μεταξύ τους και ήθελα να έρθω πιο κοντά στον κόσμο τους.

Κατά την διαδικασία της φωτογράφισης, λίγο πριν τη λήψη αλλά και ενδιάμεσα, ρώταγα τα μοντέλα για τα modifications τους, τι σημαίνουν για αυτούς, και πως αντιλαμβάνονται γενικότερα το θέμα. Παρατήρησα ότι είχαν ταυτόχρονα διαφορετικούς αλλά και ίδιους λόγους που τους οδήγησαν σε αυτήν την επιλογή. Κάθε τροποποίηση είχε μια σημασία για αυτούς και επίσης τους άρεσε αισθητικά η εικόνα τους περισσότερο, όπως τους άρεσει να βλέπουν διαφοροποιημένες μορφές του εαυτού των γύρω τους.

Επίσης τους προέτρεπα να φανταστούν και να μου αποδώσουν ως πόζα, το «πως θα ήθελαν να φαίνονται σε μια φωτογραφία την οποία θα ανέβαζαν σε ένα προφίλ υποθετικού social media, στο οποίο η φωτογραφία προφίλ μένει ίδια για πάντα».

Κάποιοι από αυτούς ήταν πολύ άνετοι στην φωτογράφιση και κάποιοι άλλοι δυσκολεύτηκαν λίγο, ωστόσο κατά την πάροδο του χρόνου ένωσαν καλύτερα και πιο ελεύθεροι.

4.2.2 Τεχνικές επιλογές

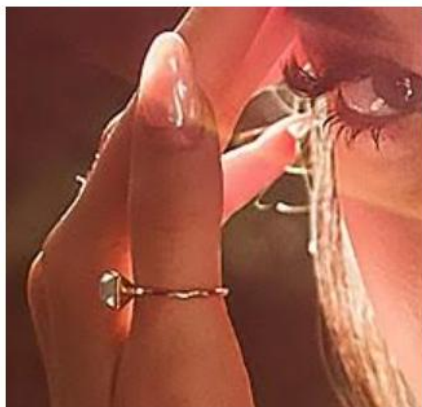
Όλες οι φωτογραφίες τραβήχτηκαν με την ψηφιακή μηχανή Canon 5D mark III, και τον φακό 24-70mm. Ο κύριος φωτισμός ήταν αυτός της μέρας, καθώς προτιμώ το φυσικό αποτέλεσμα στις φωτογραφίες καθώς δίνει μια αίσθηση ρεαλισμού. Για αυτόν τον λόγο οι φωτογραφήσεις γίνονταν κυρίως πρωινές ώρες μέχρι πριν την δύση του ηλίου. Όπου χρειάστηκε φως, έγινε χρήση Softbox.

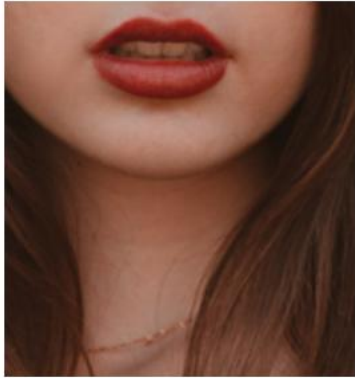
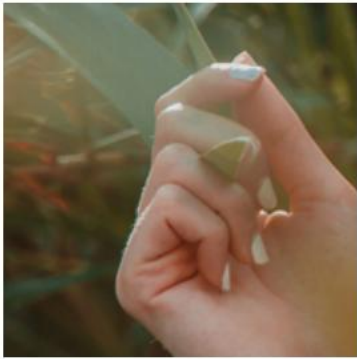
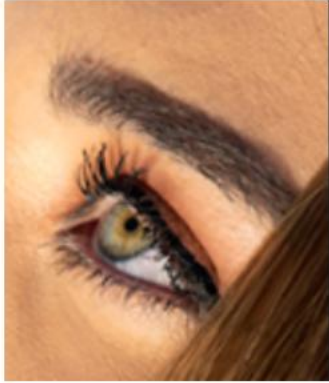
4.2.3 Details from the past

Συζητώντας με τον επιβλέποντα καθηγητή για την εξέλιξη της εργασίας αυτής, αναλύσαμε κάποιες εικόνες μου που είχαν καταπιαστεί με το θέμα αυτό στο παρελθόν. Κάποια στοιχεία τους που συνέχιζαν να με ενδιαφέρουν αναδύθηκαν, συνεισφέροντας στο να σχηματιστεί ένα πλάνο εργασίας για την παραγωγή των νέων εικόνων. Πέρα από το συνειδητό κομμάτι των επιλογών μου, αντιλήφθηκα πως υπήρχαν κι άλλες λεπτομέρειες στις όποιες εστίαζα, χωρίς αρχικά να το αντιληφθώ (πχ το βλέμμα του φωτογραφιζόμενου, το οποίο συνδυάζεται με την υπόλοιπη εικόνα υποβοηθώντας μια αφηγηματική χροιά ή εκφράζοντας κάποιο συναίσθημα). Η τοποθέτηση των χεριών επίσης, κατέχει έναν ξεχωριστό ρόλο στις εικόνες, καθάροντας το πρόσωπο ή δημιουργώντας μια προέκταση σε αυτό που θέλουν να εκφράσουν τα μάτια. Τα τατουάζ αλλά και κάποια άλλα στοιχεία -πχ μακιγιάζ η ενδυμασία- προσθέτουν σε αυτό. Αυτές οι εικόνες αποτέλεσαν μια από τις βασικές ανησυχίες και έμπνευση για την πορεία της ενότητας *Urban Heroes*. Αν και πρόκειται για μη σκηνοθετημένη φωτογραφία, ήταν απαραίτητο για μένα να δώσω όλη μου την προσοχή στην συνομιλία του φωτογραφιζόμενου με τον φακό μου –με την πράξη δηλαδή της φωτογράφισης- αλλά και με εμένα πίσω από αυτόν.

Νιώθω σαν να μου προσέφεραν ένα πολύτιμο, ιδιαίτερο δώρο, το οποίο είναι ένα κομμάτι από τον κόσμο τους, ή έστω κάποιας μύχιας σκέψης τους, και τους είμαι υπόχρεη για την συνεύρεση αυτή.

5. Επίλογος

Από τους φωτογράφους τους οποίους ανέφερα στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, εμπνεύστηκα για την παραγωγή των εικόνων αλλά και για την προσέγγισή τους στους ανθρώπους που φωτογραφίζουν. Η Diane Arbus φωτογράφιζε ανθρώπους στο περιθώριο, ανθρώπους που κατακρίνονται για την διαφορετικότητά τους. Θεωρώ πως και οι άνθρωποι που διάλεξα να φωτογραφίσω ανήκουν σε μια κατηγορία ταμπού, παρόλο που αυτό ξεθωριάζει όλο και περισσότερο με το πέρασμα των χρόνων. Προσωπικά μου τραβούσαν το ενδιαφέρον από πολύ μικρή ηλικία και το θαύμαζα, όποτε αυτή η εργασία ήταν μια ευκαιρία για εμένα να γνωρίσω καλύτερα τέτοιους χαρακτήρες και να τους φωτογραφίσω παράγοντας εικόνες που συνδιαμορφώθηκαν με τις δικές μου ανησυχίες.

Παρακολουθώ τα έργα του Harris Nukem αρκετά χρόνια και μου έδινε το κίνητρο να ασχοληθώ με κάτι παρόμοιο πριν αρχίσω αυτήν την πτυχιακή εργασία. Ο Nukem χρησιμοποιεί έντονα χρώματα και ενώ μου αρέσει να το βλέπω στις εικόνες του, δεν θέλω να το εντάξω στις δικές μου ακόμη για να μην “κλέβουν” τον θεατή (και εμένα) από το κυρίως θέμα. Επίσης μελλοντικά θα ήθελα να πειραματιστώ να δημιουργήσω ιδιαίτερες συνθέσεις για τις εικόνες μου, προς την μετάδοση συγκεκριμένων μηνυμάτων, όπως κάνει και ο Nukem.

Κατά την διάρκεια παραγωγής της εργασίας, οι εικόνες που δημιούργησα εξελίχθηκαν περισσότερο σε πορτρέτα περιβάλλοντος χώρου. Έτσι ξεκίνησα να αναζητώ φωτογράφους που έχουν ασχοληθεί με αυτό το είδος πορτρέτων. Προς μεγάλη μου χαρά ανακάλυψα τον Mark Leaver, ο οποίος μέσω περιβαλλοντικών πορτρέτων φωτογραφίζει μοντέλα με τατουάζ. Χρησιμοποιεί κυρίως εσωτερικούς χώρους, και οριζόντια κάδρα για να δείξει περισσότερο τον χώρο των μοντέλων του. Πιστεύω πως στις φωτογραφίες του δεν φαίνεται τόσο η σύνδεση του με τα μοντέλα, και αυτό ήταν κάτι που ήθελα να αποτρέψω στις δικές μου εικόνες.

Η εργασία αυτή είναι κάτι που θέλω να συνεχίσω και μετέπειτα των σπουδών μου, ώστε να εξελίξω τις ικανότητες μου στο πορτρέτο περιβάλλοντος χώρου και να εμπλουτίσω αυτό το έργο που μόλις ξεκινά.

6. Βιβλιογραφία

Antoszewski, B. & Sitek, A. & Fijałkowska, M. & Kasielska, A. & Kruk-Jeromin, J. (2010).

Tattooing and body piercing--what motivates you to do it? Int J Soc Psychiatry. Vol. 56, issue 5. pp.471-9.

Atkinson, R. (2004). *The Evidence on the Impact of Gentrification: New Lessons for the Urban Renaissance?* **European Journal of Housing Policy**. 4(1):107-131

Barthes, Roland (1980). *Camera Lucida*, Γ. Κρητικός (μτφ). Ράππα.

Clarke, Graham (1992). *The portrait in Photography*. Reaktion books.

Cowan, Katy (2019). "Harry Nucem's theatrical photographs explore the meaning of 'faith' in today's connected world". In *Creative Boom*, 5-08-2019

Doss, K. & Hubbard, A. (2009) *The communicative value of tattoos*. Communication research reports. Vol.26, issue 1.

Gauvin, Jean Baptiste (2019). Diane Arbus' freak carnival. *Blind* magazine, 18-03-2019.

Gotch, C. & Scutt, R. (1974). *Skin deep: Mystery of Tattooing*. Davis.

Huxley Parlour gallery (2019). *Critical texts: the environmental portrait*. Website: huxleyparlour.com/critical-texts/and-the-environmental-portrait/

Jonisova, Eva. (2019). *Portrait. A visual identity of a person*. In **European Journal of Media, Art & Photography**, 2019, Vol. 7, No. 2, p. 98-131.

Kosut, Marin (2015). «Tattoos and body modification». In James D. Wright (ed), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 2nd edition, Vol 24. Elsevier. pp. 32–38.

McLaughlin, Becky & Daffron, Eric (eds) (2021). *The Body in theory: Essays After Lacan and Foucault*. McFarland.

Morrow, Justine (2019). "The decisive moment: Interview with Photographer Mark Leaver". In *Tatoo do*, 08-05-2019.

Rees, Lucy (2019). «6 key moments from Cindy's Sherman remarkable career». In *Galerie magazine*, 7-08-2019.

Robson, Kitty (2019). "Haris' Nukem photography satirizes 21st cent. Ideologies". In *Hunger tv*, 2-10-2019.

Shevchenko, Natalia (2018). *Body modifications as a gender related cultural and social phenomenon*. University of Helsinki.

Schilling, Crhis (2003). *The Body and social theory*. Contemporary sociology. Vol.24, issue 3.

Sweetman, Paul (2016). *Anchoring the self? Body modification, fashion and identity*. Body & Society. Vol.5, issue 2-3.

Tajfel, H. & Turner, J. (1986). «The Social Identity Theory of Intergroup Behavior». In: Worchel, S. & Austin, W.(Eds) *Psychology of Intergroup Relation*, Hall Publishers. pp. 7-24.

The man drake (2022). "Haris Nukem". In *Wonderland*, 22-08-2022.

Van Berkum, J. & Van der Brink, D. & **Tesink**, C. & Kos, M. & **Hagoort**, P.(2008). The neural integration of speaker and message. *Cogn Neuroscience*, Vol.20, issue 4. pp. 580-91.

Zimmermann, Jackie (2021). «Cindy Sherman and female representation in Art». In: *A women's thing*, 11-04-2021.

Γιαντζόγλου, Φράνσις. (2020) Diane Arbus: η φωτογράφος που αποθέωσε την διαφορετικότητα –οι άνθρωποι του περιθωρίου και τα freaks.In *Bovary*, 09-03-2020.

Urban Heroes
(2023)

Statement

Η ενότητα φωτογραφιών *Urban Heroes* παρουσιάζει πορτρέτα ατόμων που έχουν κάνει παρεμβάσεις στο σώμα τους, έτσι ώστε να επανακαθορίσουν τον εαυτό τους κατά βούληση, μέσω της εμφάνισής τους. Κύριος γνώμονας είναι τα τατουάζ, τα piercings, αλλά και κάποιες ημιμόνιμες αλλαγές όπως περίεργοι χρωματισμοί μαλλιών, face-painting κ.α. Ο κάθε φωτογραφιζόμενος διατηρεί το δικό του στυλ ως προς την ενδυμασία του, και μερικοί από αυτούς φέρουν και κάποιο συνοδευτικό αντικείμενο που αντιπροσωπεύει ένα κομμάτι της προσωπικότητάς τους.

Η διαδικασία γνωριμίας με τα μοντέλα ήταν αρκετά ενδιαφέρουσα, καθώς είχα και την ευκαιρία να συζητήσω περισσότερο το θέμα των Body Modification με άτομα εκτός του κύκλου μου. Θέλοντας να σπάσω ακόμα περισσότερο το στίγμα που ακολουθεί τις τροποποιήσεις και να απομυθοποιήσω μια “καθαρή” εικόνα, καταλήγω ότι μόνο όταν γνωρίσεις κάποιον μπορείς να καταλάβεις το ποιός είναι ή έστω περισσότερα πράγματα από όσα μόνο η οπτική του εικόνα μου αποκαλύπτει. Γενικότερα άνθρωποι που προβαίνουν σε αλλαγές της εμφάνισής τους μπορεί να είναι πολύ παρόμοιοι με ανθρώπους που διατηρούν μια εικόνα ουδέτερη. Άλλωστε το τι ικανοποιεί το βλέμμα είναι μια προσωπική επιλογή, που θέλοντας ή μή δημιουργεί μια ερμηνεία για τον κόσμο γύρω μας. Οι προκαταλήψεις μιας μερίδας του πληθυσμού τείνουν να δημιουργούν διαφορετικές κατηγορίες ανθρώπινων όντων ή πολιτών. Η απελευθέρωση από αυτές ίσως τελικά να είναι ένας τρόπος να ελευθερωθεί και το βλέμμα.

Yota Sarella

